

ВЗАИМОВРЪЗКА МЕЖДУ ЛИЧНОСТНИТЕ ДИСПОЗИЦИИ И ИНТЕРНЕТ ЗАВИСИМОСТТА

*Мария Христова
Димитър Цветков*

RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY DISPOSITIONS AND INTERNET RELATIONSHIP

*Maria Hristova
Dimitar Zvetkov*

Abstract: The current report makes an attempt at examining the interrelationship between the personal dispositions and the factors predisposing to Internet addiction. The empirical verification of the theoretical concepts forms a structural model of Internet-Addiction among male university students with excellent statistical validity. Internet addicted students have proved to have comparatively higher psychoticism and negative social resonance.

Key words: personal dispositions, factors, factor analysis, Internet addiction.

1. Увод

Значителен брой изследвания от последните години показват все по-нарастващата роля на виртуалната реалност за формиране не само на идентичността на т.нар. дигитално поколение, но и отразяват проблематичната употреба на Интернет, свързана с някои личностни разстройства и социална дезадаптация. Все по-често се предпочита общуването в мрежата, където съвременните млади хора имат възможност за по-голям контрол на предполагаемата реалност и себеизразяване, пред общуването лице в лице. Но тази тенденция, от друга страна, води до прекомерната употреба на Интернет и развиване на

зависимост към виртуалната комуникация. В този аспект интересен е проблемът: Дали съществува предразположеност на някои личностни типове към развиване на зависимост към виртуалната среда или Интернет-зависимостта е симптом на определени личностни проблеми, като: самота, депресия, липса на приетост в социалната среда, алиенация и т.н. За да отговорим на поставените въпроси, е необходимо първо да конкретизираме основните понятия от позициите на диспозиционалното направление в психологията.

2. Факторни теории за личността. Личностни диспозиции

В основата на диспозиционалния подход към личността са заложени две основни идеи. Първата се заключава в това, че хората притежават широк спектър от предразположености (личностни черти) да реагират по определен начин в различни ситуации, което означава относително постоянство в мисленето и поведението, независимо от събитията и жизнения опит. Втората основна идея на диспозиционалното направление е свързана с различието между индивидите, и че всяка личност е уникална и може да бъде разбрана чрез анализ на конфигурацията от личностни черти. Целта на психологическото изследване на личността е да се установят законите, движещи поведението на хората във всякакви социални или общи ситуации на средата (Cattell, 1950, Allport, 1968).

Тези възгледи са представени в теоретичните концепции на Р. Кетел и Х. Айзенк, които използват факторен анализ, за да докажат, че определена базисна структура от личностни черти детерминира поведенческите реакции на индивида. Кетел счита, че структурата на личността се определя от 16 основни черти и може да се изведе уравнение за предсказване на поведението с определена степен на точност:

$$R = f(S, P)$$

(R) – специфичната поведенческа реакция е резултат от неопределена функция (f) от стимулиращата ситуация (S) в конкретния момент от време и структурата на личността (P).

Според Кетел чертите на личността представляват хипотетични конструктори, предразполагащи индивида към относително устойчиво поведение в продължителен период от време и при различни обстоятелства.

Теорията за типовете личности на Айзенк също се основава на факторния анализ. Неговият йерархичен модел включва типове, личностни черти, привични реакции и специфични реакции.

Типовете се представят като вид континууми, на които между две екстремални стойности се разполагат характеристиките на индивидите. В ранните си изследвания Айзенк диференцира два общи типа или суперфактора: интроверсия – екстраверсия и стабилност – невротизъм (Eysenck, 1947, 1952). По-късно посочва и трети тип психотизъм – сила на супер егото. И трите суперфактора екстраверсия, невротизъм и психотизъм до голяма степен зависят от генетични фактори.

Според концепцията на Айзенк екстравертният тип се характеризира с общителност и импулсивност, но също така и откритост, остроумие, оптимизъм и други черти, които притежават хората, получаващи удоволствие от общуването с другите. Интровертните се характеризират с черти, противоположни на тези при екстравертите. Те могат да бъдат описани като: тихи, пасивни, необщителни, затворени, здравомислещи и добре контролиращи своето поведение.

Айзенк счита, че главната причина за различията между екстравертите и интровертите е степента на възбудимост на кората на главния мозък, като този фактор е обусловен от наследствеността. Доколкото този праг при екстравертите е по-нисък, отколкото при интровертите, съответно те са по-малко чувствителни към сензорни стимулации. Обратно за интровертите е характерна по-висока степен на възбудимост на кората на главния мозък и следователно по-нисък сензорен праг, поради което те по-силно реагират на сензорни стимулации и избягват ситуации, предизвикващи по-силна възбудимост.

Вторият тип, диференциран от Айзенк, невротизъм/стабилност, също е обусловен от наследствеността. Хората с високи показатели по скалата на невротизма по-емоционално и силно реагират на дадени стимулни ситуации и са по-тревожни. Факторно-аналитичният подход на Айзенк предполага независимост на типовете като разпо-

лага оста на екстраверсията/интроверсията, разположена под прав ъгъл спрямо оста на невротизма, при което взаимната корелация е равна на нула. Затова различните хора могат да демонстрират еднакво високи показатели по скалата на невротизма, но при тях да се проявяват различни симптоми в зависимост от степента на екстраверсията или интроверсията.

Факторът психотизъм/суперего е независим, както от екстраверсията, така и от невротизма. Хората с високи показатели по скалата на психотизма често се представят като егоцентрични, хладни, импулсивни, враждебно настроени към околните, подозрителни и асоциални. Тези индивиди, които показват ниска степен на психотизъм и по-силен „супер-аз”, са склонни да съпреживяват, да се грижат и сътрудничат с другите и са по-добре социално приспособени.

На схема 1. са изобразени трите факторни оси, разположени под ъгъл една спрямо друга. Чрез посочената схема се илюстрира възможността за измерване у даден индивид на трите независими фактора и да се обозначат неговите личностни характеристики, чрез точки в триизмерното пространство.

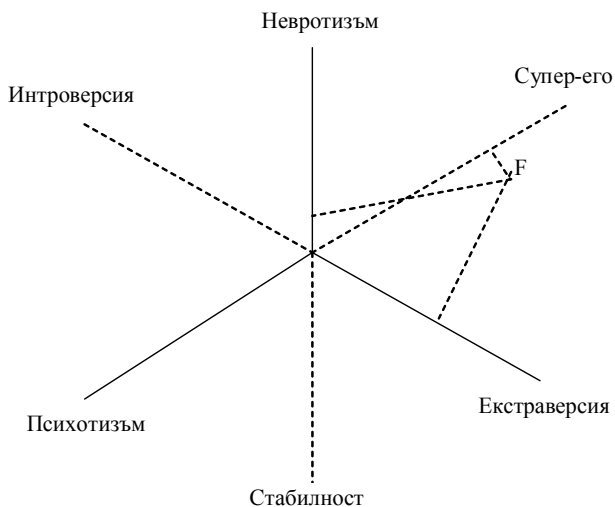

Схема 1. Триизмерна схема, илюстрираща трите измерения на личността в теорията на Айзенк

В посочения пример даден индивид F обозначен на схемата притежава силно „суперего“, показва достатъчно високо значение по скалата на екстраверсията и близко до нула по оста на невротизма/стабилността.

Айзенк разработва няколко въпросника за оценка на трите основни суперчерти, лежащи в основата на неговият йерархичен модел за личността.

От позициите на индивидуалната психология можем да дефинираме **личностната диспозиция** като генерализирана невропсихологична структура, специфична за всеки индивид, притежаваща способност да отговаря функционално еднакво на множество стимули от външната среда, а също и да формира адаптивно и стилистично поведение, както и да го управлява. Г. Олпорт (1961) различава кардинални, централни и вторични лични диспозиции, а също и по степен на въздействие на поведението – мотивационни и стилистични диспозиции.

Според дейността подход **диспозиция** на личността се разглежда като „предразположение към възникване на определени подбуди и произтичаща от тях дейност; склонност към определена форма на реагиране; социална установка или предразположеност на личността към определени устойчиви отношения към света и съответни поведенчески актове; уникален образ, сливане на няколко черти на личността в неповторимо единство, основна единица на индивидуалната личностна структура” (Десев, Л., 2010, с. 123).

3. Интернет зависимост – критерии и симптоми.

Най-ранните изследвания разкриват, че Интернет употребата освен огромните си предимства води до негативни последствия – възможности за злоупотреба и потенциална опасност от развиване на адикция (Brenner, 1997).

Въпреки, че няма единно възприета стандартна дефиниция, прекомерната или проблематична употреба на Интернет се отчита повече от десетилетия (Jabs, 1996; Yang, 2000). Използвани са различни термини за описанието на това поведение, включително „Интернет адикция” (Shapira et al., Young, 1998), „Патологична Интернет употреба” (Davis, 2001), „Проблематична Интернет употреба”

(Davis et al., 2002). В България все по-често се налага понятието Интернет зависимост.

Въз основа на критериите на DSM-IV за патологична игра на хазарт К. Янг (Young, 1997) предложи набор от критерии за диагностициране на *Интернет зависимостта*, която дефинира като: „настойчиво (компулсивно) желание за влизане в Интернет, намирайки се „off-line”, и неспособност за излизане от Интернет, бидейки „on-line”.

Диференцирани са различни критерии за Интернет зависимост.

Кимбърли Янг привежда 4 *симптома* на Интернет-зависимост:

1. Настойчиво желание да се провери e-mail.
2. Постоянно очакване на следващото влизане в Интернет.
3. Оплаквания на близките, че човекът прекарва прекалено много време в Интернет.
4. Оплаквания на близките, че човекът губи прекалено много пари в Интернет.

По-разгърнатата система от критерии привежда И. Голдберг (Goldberg, 1996). По негово мнение, може да се констатира Интернет-зависимост при наличие на три или повече симптома от посочените:

1. Толерантност

1.1. Количеството време, което е необходимо да се прекара в Интернет, за да се постигне удовлетворение, забележително нараства.

1.2. Ако човек не увеличава количеството време, което той прекарва в Интернет, то ефектът забележително се снижава.

2. Синдром на отказа

2.1. Характерен е „синдром на отказа”.

2.1.1. Прекратяване или съкращаване на времето, прекарвано в Интернет.

2.1.2. Два или повече от следващите симптоми (развиващи се в течение на период от време – от няколко дни до месец):

- Психомоторна възбуда.
- Тревога.

- Настойчиви размисли за това, какво се случва сега в Интернет.
- Фантазии или мечти за Интернет.
- Произволни или непроизволни движения на пръстите, напомнящи печатане на клавиатура.

Посочените симптоми предизвикват снижаване или нарушаване на социалната, професионалната или друг тип дейност.

2.2. Употребата на Интернет позволява да се избегнат симптомите „синдром на отказа”.

3. Интернет често се използва в течение на голямо количество време или повече, отколкото е било замислено.

4. Съществува постоянно желание да се предприемат безуспешни опити да се прекрати и да започне да се контролира използването на Интернет.

5. Огромно количество време се губи за дейност, свързана с използването на Интернет (покупка на книги за Интернет, търсене на нови браузъри, организация на намерените в Интернет файлове).

6. Важните социални и професионални дейности и почивката се прекратяват или редуцират във връзка с използването на Интернет.

7. Употребата на Интернет продължава, независимо от знанието за периодичните или постоянни физически, социални, професионални или психологически проблеми, които възникват при използването му (недоспиване, семейни проблеми, закъснение за насрочените срещи, пренебрегване на професионалните задължения или чувство за изостаналост от значимите други).

Марк Грифитс (Griffits, 1995) дели Интернет зависимите на две групи, като диференцира зависимите от първи и втори ред. За зависимите от първи ред Интернет е средство за получаване на социално възнаграждение. Те обикновено са в приповдигнато настроение и получават позитивно подкрепление от виртуалната комуникация. Зависимите от втори ред използват компютъра за бягство от нещо в своя живот и тяхната привързаност към него може да бъде симптом на по-дълбок проблем (например физически недостатъци, ниско самоуважение и т.н.).

4. Цел, задачи и хипотези на изследването

Хипотезата на настоящото изследване е, че съществува взаимовръзка между определени личностни диспозиции и Интернет-зависимостта при студентите.

Целта на изследването е да се формира чрез факторен анализ модел на Интернет-зависимите студенти.

Задачите на изследване:

1. Установяване на Интернет зависимост при изследваните лица.

2. Изследване на взаимовръзката между личностните черти, (екстраверсия/интроверсия; невротичност/емоционална стабилност; психотизъм/суперего) и Интернет зависимостта.

3. Изследване на взаимовръзката между социално-психологичните качества на личността (социален резонанс, доминантност, интрапсихичен контрол, депресивност, общителност) и Интернет зависимостта.

4. Изследване на взаимовръзката между локуса на контрола и Интернет-зависимостта.

5. Изследване на самооценката и Аз-образа (Аз-реален и Аз-идеален) при Интернет-зависимите.

6. Изследване на взаимовръзката между личностната тревожност и Интернет зависимостта.

5. Обект на изследването и инструментариум

Обект на изследване са студенти от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ от различни специалности: Психология – I и III курс, Философия – I курс, Социология – IV курс, Социални дейности I и III курс, География и История и география – II курс, Социална педагогика – I курс, Математика и информатика – I курс. Общият брой на изследваните лица е 205 човека, от които 134 жени и 71 мъже на възраст 19–27 години и местожителство от различни градове в България. Броят на изследваните лица беше редуциран според наличието на Интернет зависимост и се установи модел при студентите мъже.

Инструментариум: За целите на изследването бяха използвани следните стандартизирани методики: Тест на Айзенк – ЕРІ (Eysenck Personality Inventory); Метод на полярните профили – Гийсен тест; Скала на Спилбъргър за личностна тревожност; Метод на И. Паспаланов за изследване на Аз-образ и самооценка; Тест на Ротър за локализация на контрола и за измерване на Интернет зависимостта две методики: тест на К. Янг и метод на Дейвис.

6. Резултати

Модел за студенти мъже (младежи)

Извадката съдържа **66** младежи, при следната конфигурация според заявения опит и начин на използване на Интернет.

Таблица 1. Извадка на младежите според опита и начина на ползване на Интернет

	до 1 година	2 години	3 години	4 години	5 години	6 и повече години	Всичко
от дома	2	4	8	7	8	8	37
от клуб	1	4	2	1	6	13	27
от работа	0	1	0	0	1	0	2
всичко	3	9	10	8	15	21	66

От извадката са изключени онези индивиди, които са посочили, че ползват Интернет от месторабота или имат опит за работа до 1 година, понеже те не са достатъчно съгласувани с популацията на достатъчно опитните и запознати с работа в Интернет. Следващите анализи са върху останалата извадка от **61** души. Първоначално в качеството на обяснителни променливи ще бъдат използвани същите 14 на брой такива от модел при момчетата ученици.

Таблица 2. Линеини корелации между индикаторите на Интернет зависимост и наблюдаваните личностни конструкти (отбелязаните коефициенти са значими при $p < 0.05$)

	Дейвис	Янг-1	Янг-2	WWW
социален резонанс	-0.25	-0.19	-0.06	-0.20
доминантност	-0.15	-0.19	-0.16	-0.18
интрапсихичен контрол	-0.02	-0.04	0.00	-0.03
основно настроение	0.10	0.09	0.02	0.08
общителност	-0.07	-0.06	-0.10	-0.07
социална потентност	-0.07	-0.07	-0.13	-0.08
екстроверсия-интроверсия	-0.04	-0.02	-0.10	-0.04
невротизъм	0.30	0.27	0.24	0.28
психотизъм	0.24	0.36	0.35	0.34
социална желателност	-0.02	-0.15	-0.23	-0.13
локализация на контрола	0.16	0.13	0.17	0.15
A3 – реален образ	0.00	0.10	0.07	0.07
A3 – идеален образ	0.04	0.13	0.14	0.11
личностна тревожност	0.20	0.17	0.09	0.17

Корелационният анализ откроява ясно само високия психотизъм, високия невротизъм и отрицателния социален резонанс като фактори за повишена Интернет зависимост. За проследяване на конкурентната детерминантна сила на всяка от обяснителните променливи прилагаме линеен регресионен анализ.

Таблица 3. Резултати от линейния регресионен анализ (стандартен модел)

$R^2 = 0.346$ $F(14,46) = 1.739$ $p=0.079$			
	Beta	t(46)	p-level
социален резонанс	-0.521	-2.440	0.019
доминантност	0.068	0.452	0.654
интрапсихичен контрол	0.141	0.997	0.324
основно настроение	0.059	0.358	0.722
общителност	-0.221	-1.202	0.235

социална потентност	-0.317	-1.736	0.089
екстроверсия-интroversия	-0.005	-0.031	0.975
невротизъм	0.252	1.341	0.187
психотизъм	0.380	2.567	0.014
социална желателност	-0.155	-1.070	0.290
локализация на контрола	-0.217	-1.174	0.246
A3 – реален образ	0.236	1.411	0.165
A3 – идеален образ	0.074	0.523	0.604
личностна тревожност	0.020	0.106	0.916

Регресионният анализ показва водещо значение на социалния резонанс [$\beta = -0.521$; $p = 0.019$] и психотизма [$\beta = 0.380$; $p = 0.014$]. Социалната потентност се проявява с маргинално значим ефект [$\beta = -0.317$; $p = 0.089$]. Близка до маргиналната значимост има и невротизмът [$\beta = 0.252$; $p = 0.187$] и A3-реален образ [$\beta = 0.236$; $p = 0.165$]. В този случай липсва достатъчно детерминация [$R^2 = 0.346$; $F(14,46) = 1.739$; $p = 0.079$]. Детерминация от 35% се явява недостатъчно висока при 14 на брой обяснителни променливи и извадка от 61 наблюдения. Целесъобразно е стандартният регресионен модел да се редуцира. В следващата таблица са параметрите на редуцирания стъпков регресионен модел по метода *forward stepwise*.

Таблица 4. Резултати от линейния регресионен анализ (*forward stepwise*). Променливите са в реда на тяхното включване.

$R^2 = 0.296$ $F(6,54) = 3.776$ $p < 0.004$			
	Beta	t(54)	p-level
психотизъм	0.325	2.761	0.008
невротизъм	0.179	1.269	0.210
A3 – реален образ	0.248	1.914	0.061
социална потентност	-0.254	-1.577	0.121
социален резонанс	-0.428	-2.374	0.021
общителност	-0.188	-1.148	0.256

Включването на нивото на опитност като контролна променлива не променя съществено последния резултат.

Таблица 5. Резултати от линейния регресионен анализ (forward stepwise). Променливите са в реда на тяхното включване.

$R^2 = 0.296$ $F(7,53) = 3.184$ $p < 0.007$			
	Beta	t(54)	p-level
опит/стаж	-0.023	-0.187	0.852
психотизъм	0.329	2.727	0.009
невротизъм	0.183	1.271	0.209
A3 – реален образ	0.246	1.882	0.065
социална потентност	-0.256	-1.574	0.122
социален резонанс	-0.429	-2.356	0.022
общителност	-0.188	-1.139	0.260

Съществува удачен модел само с три променливи, всичките значими.

Таблица 6. Резултати от линейния регресионен анализ.

$R^2 = 0.221$ $F(3,57) = 5.355$ $p < 0.003$			
	Beta	t(57)	p-level
социален резонанс	-0.375	-2.506	0.015
социална потентност	-0.371	-2.479	0.016
психотизъм	0.343	2.884	0.006

Включването на нивото на опитност като контролна променлива не променя съществено последния резултат.

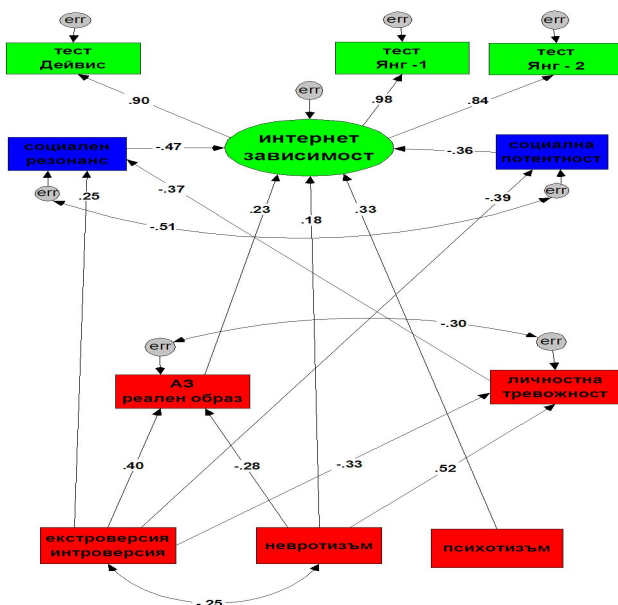
Таблица 7. Резултати от линейния регресионен анализ.

$R^2 = 0.221$ $F(4,56) = 3.949$ $p < 0.007$			
	Beta	t(56)	p-level
опит/стаж	-0.012	-0.096	0.924
социален резонанс	-0.376	-2.480	0.016
социална потентност	-0.373	-2.449	0.017
психотизъм	0.345	2.823	0.007

Получените резултати дават описание на по-високо Интернет зависимия индивид като повече психотичен [$\beta=0.345$; $p=0.006$] и социално поентен [$\beta=-0.371$; $p=0.016$] и отново с по-негативен социален резонанс [$\beta=-0.375$; $p=0.015$].

Отчитайки основния модел на каузални връзки и изхождайки от съображения за *икономичност* и *статистическа значимост*, елиминирайки конструктите с пренебрежим пряк и косвен ефект, се получава модел със следната структурна диаграма.

Фигура 1 . Диаграма на структурния модел за студенти мъже

Моделът има отлична статистическа адекватност [$\chi^2 = 27.1$; $df = 27$], при което **RMSEA < 0.008** при **PCLOSE = 0.669**. Всичките стандартизирани ковариационни остатъци са по-малки по модул от **1.4**. Следва таблицата на значимостите на регресионните коефициенти.

Таблица 8. Значимост на регресионните коефициенти

		Estimate	S.E.	C.R.	P
LTm	<--- NEVROTm	.437	.078	5.610	***
LTm	<--- EIm	-.298	.084	-3.534	***
SRm	<--- LTm	-.400	.110	-3.628	***
SRm	<--- EIm	.247	.112	2.203	.028
EGOREALm	<--- EIm	.407	.109	3.733	***
EGOREALm	<--- NEVROTm	-.266	.101	-2.643	.008
SOCPm	<--- EIm	-.337	.099	-3.400	***
WWW	<--- SOCPm	-.543	.198	-2.744	.006
WWW	<--- SRm	-.616	.189	-3.263	.001
WWW	<--- EGOREALm	.287	.151	1.902	.057
WWW	<--- PSYCHOTm	.411	.134	3.073	.002
WWW	<--- NEVROTm	.210	.147	1.430	.153
YOUNGAm	<--- WWW	1.000	--	--	--
YOUNGBm	<--- WWW	.740	.066	11.171	***
DAVIS	<--- WWW	.866	.063	13.769	***

Всичките регресионни коефициенти са значими (***) ($*** = <0.001$), с изключение на “невротизъм->Интернет зависимост”, където значимостта е близка до маргиналната.

Следващата таблица съдържа стандартизираните тотални ефекти на различните фактори върху Интернет зависимостта.

Таблица 9. Стандартизирани тотални ефекти и техните бутстрап значимости

	екстрoversия интroversия	невротизъм	психотизъм	личностна тревожност	социална потентност	A3-реален образ	социален Резонанс
интернет зависимост	0.057	0.202	0.333	0.172	-0.364	0.225	-0.465
бутстрап значимост	0.569	0.069	0.032	0.016	0.028	0.071	0.015

Тук значение имат социалният резонанс [-0.465], социалната потентност [-0.364] и психотизмът [0.333]. Моделът продължава да обяснява 32% от вариацията на зависимата променлива Интернет зависимост. Тоталният ефект на екстроверсия – интроверсия [0.057] е близък до нула. Следващата таблица съдържа всичките коефициенти на детерминация.

Таблица 10. Коефициенти на детерминация

	R ²
личностна тревожност	0.470
социална потентност	0.151
A3-реален образ	0.299
социален резонанс	0.287
интернет зависимост	0.318
Янг - 2	0.709
Янг - 1	0.960
Дейвис	0.818

От трите индикатора на Интернет зависимост, отново най-голям принос има първата част от теста на Янг [0.980].

Структурният модел потвърждава направената типизация на по-високо Интернет зависими студенти като относително психотични, социално потентни, но с отрицателен социален резонанс.

7. Коментар

Както вече отбелязахме конструктът „Психотизъм” въведен от Айзенк измерва склонността на индивидуалната психика към психопатни отклонения. Според методиката ЕРІ на Айзенк, използвана в изследването „лицата с високи показатели по скалата за психотизъм се характеризират като егоцентрични, самотници, склонни към агресивност и враждебност; те проявяват емоционална студенина, липсва им емпатия (нечувствителни са към емоционалните състояния на другите хора); могат да проявяват агресия дори към хората, които обичат. Те са импулсивни, проявяват влечение към странни и необикновени неща, пренебрегват опасностите; често демонстрират ориги-

налност и креативност, неконвенционалност; предразположени са към развиване на психотични абнормалности.” (Вж. „Българска адаптация на личностния въпросник на Х. Айзенк” от И. Паспаланов, Д. Щетински и С. Б. Айзенк, с. 279).

В структурния модел на Интернет-зависимите студенти се потвърждава относително високия психотизъм, което насочва анализа към един от основните симптоми на проблематичната Интернет употреба, а именно *социалната дезадаптация*. Според дефиницията на К. Янг, Интернет зависимостта има ананкастен характер „настойчиво (компулсивно) желание за влизане в Интернет, намирайки се „off-line” и неспособност за излизане от Интернет, бидейки „on-line” (Young, 1997). В съчетание с относително висок психотизъм могат да се очакват следните симптоми при Интернет зависимите: социална изолираност, (заедно с прекомерна употреба на Интернет като компенсаторен механизъм за заместване на реалните социални контакти); семейна дезадаптация, трудово-професионална дезадаптация (академична неуспеваемост). Оценката на потенциалните последиствия от заместването на реалното общуване с виртуална комуникация би могло да се интерпретира като бягство от реалните проблеми и социални взаимодействия. Тази теза се потвърждава и от негативния социален резонанс, показан от Интернет зависимите. Социалният резонанс се обуславя от взаимодействието на личността със средата, нейната социална приетост и отхвърленост. Необходимостта от виртуална комуникация се засилва при тези индивиди, които не се чувстват достатъчно приети в реалните взаимоотношения и използват Интернет като алтернатива на своето непосредствено реално обкръжение. Влошаването на междуличностните отношения в реалността води до Интернет зависимост.

ЛИТЕРАТУРА

1. Хьелл Л., Д. Зиглер. Теории личности. Санкт-Петербург, 2005. ISBN 5-88782-412-3.
2. Психология зависимости: Хрестоматия, сост. К. В. Сельченко. Минск, 2004. ISBN 985-13-1529-X

3. Психология индивидуалности. Факторные теории личности. Р. Кэттел, Г. Айзенк и Г. Оллпорт, ред. Боричев, А. Санкт-Петербург, 2007. ISBN 5-93878-379-8.
4. **Десев, Л.** Речник по психология. София, 2010. ISBN 954-8378-87-6.
5. **Белчева, М.** Психологически аспекти на феномена Интернет-зависимост. В: Приложна психология и социална практика. Варна, 2002. ISBN 954-715-159-2.